

Руслан Петрович МУДРАК

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки,
Уманський національний університет садівництва

ORCID ID: 0000-0003-1189-5463

E-mail: mrp1974@ukr.net

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Мудрак, Р. П. Стан та перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України [Текст] / Руслан Петрович Мудрак // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 3. – С. 125–134. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Реформування аграрного сектору економіки України спрямоване на розбудову сучасного конкурентоспроможного виробництва, спроможного забезпечити не лише повне задоволення внутрішніх потреб у продукції продовольчого призначення, але й розширення частки вітчизняної агропродовольчої продукції на зовнішньому ринку. Для досягнення даної мети необхідно сформувати повноцінний технологічний ланцюг, який би охоплював усі стадії агропромислового виробництва.

Мета. Дослідження сучасного стану підприємств харчової промисловості України та перспектив їх розвитку.

Результати. У статті проводиться аналіз динаміки кількості переробних підприємств України. Вказується, що головними причинами зменшення їх кількості в окремих галузях харчової промисловості є скорочення сировинної бази, втрата зовнішніх ринків збуту, підвищення рівня гастрономічної культури населення, посилення конкуренції, скорочення попиту. Обґрунтовано стабілізаційні заходи.

Висновки. Для стабілізації кількості підприємств харчової промисловості та нарощування обсягів виробництва відповідної продукції необхідно: власникам підприємств виступати ініціатором формування інтегрованих структур холдингового типу для гарантування надходження сировини відповідної якості та у достатній кількості; налагодити випуск продуктів харчування, які не несуть потенційної загрози здоров'ю споживачів; через галузеві об'єднання лобювати введення урядом експортних мит на дефіцитні види сировини; інтегрувати у процес виробництва міжнародні системи управління безпечністю та якістю, що є початковим етапом виходу на ринки високорозвинутих країн; через галузеві об'єднання лобювати залучення профільних міністерств та диппредставництв України за кордоном до процесу сприяння виведенню продукції українських підприємств харчової промисловості на закордонні ринки. Озвучені завдання збігаються з виконанням умов сталого розвитку. Це означає, що реалізація концепції сталого розвитку в рамках глобальної економіки є потужним інструментом рішенням глобальної проблеми голоду і недоїдання.

Ключові слова: переробні підприємства, харчова промисловість, сировина, якість, конкуренція, попит, ринки збуту.

STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF THE FOOD INDUSTRY ENTERPRISES IN UKRAINE

Abstract

Introduction. Reforming the agricultural sector of Ukraine's economy is aimed at developing modern competitive production that can provide not only full satisfaction of domestic demand for food products, but also expand the share of domestic agri-food products in foreign markets. To achieve this goal, it is necessary to form a full-fledged technological chain that would cover all stages of agro-industrial production - from raw materials to the manufacture of finished products.

Purpose. Research of the current state of food industry enterprises of Ukraine and prospects of their development.

Results. The restoration and development of food industry enterprises is an important socio-economic task from the decision, which depends on the success of not only the agrarian reform, but also the transformational transformations of the entire economy of the country.

The dynamics of the number of food processing enterprises in Ukraine is very unstable. This indicates that the transformation processes in the agro-industrial sector are far from complete.

The main reasons for the decrease in the number of meat, milk and fish processing plants are reduction of the raw material base, loss of foreign sales markets, and change in the gastronomic preferences of Ukrainian consumers.

Conclusions. The increase in the number of oil extraction plants is the result of a successful protectionist policy through the introduction of an export duty on sunflower seeds.

A decrease in the number of food industry enterprises engaged in the processing of food grains is due to increased competition, reduced demand, and low development of the export vector of product sales.

To stabilize the number of food industry enterprises and increase production volumes of the corresponding products, it is necessary for owners of enterprises to initiate the formation of integrated holding-type structures to ensure the supply of raw materials of appropriate quality and in sufficient quantities; to organize the production of food products that do not pose a potential threat to the health of consumers; etc.

Key words: processing enterprises, food industry, raw materials, quality, competition, demand, sales markets.

JEL classification: O13

Вступ

Наразі має місце надмірний експорт вітчизняної сільськогосподарської продукції, що призводить до загострення проблеми дефіциту сировини для цілого ряду переробних підприємств. Тому останні змушені розширювати імпортний канал постачання вхідних ресурсів, вдаватися до формування господарських структур холдингового типу тощо. Це зумовлює додаткові втрати, збільшує залежність від зовнішніх джерел постачання. Втрата традиційних сировинних зон, загострення внутрішньогалузевої конкурентної боротьби, збільшення імпортої продовольчої продукції на внутрішньому ринку зумовили скорочення кількості підприємств харчової промисловості. Багато з них були основним місцем роботи для значної частини економічно активного населення, а також головними бюджетоутворюючими господарськими структурами в малих та середніх районних центрах. Перехід багатьох адміністративних територій країни в статус депресивних зон якраз і є наслідком банкрутства та ліквідації цукрових, плодо- та овочеконсервних, м'ясо- та

молокопереробних заводів й хлібокомбінатів та ін. Тому відновлення та розвиток підприємств харчової промисловості є важливим соціально-економічним завданням, від вирішення якого залежить успіх не лише аграрної реформи, але й трансформаційних перетворень усієї економіки країни.

Функціонування та розвиток національної продовольчої системи в цілому та підприємств харчової промисловості зокрема є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Серед останніх публікацій на дану тему звертають на себе увагу роботи Шмаглій О.Б. [1], Коваленко О.В. [2, 3, 7], Сичевського М.П. [3], Пилипенко О.Є. [4], Лагодієнка В.В., Голоднюк О.М. та Мільчевої В.В. [5, 6, 7], Бутка М.П. та Бердар М.М. [8], Лисенко Г.П. [9]. Разом з тим скорочення чисельності підприємств в окремих секторах харчової промисловості, збільшення кількості імпортової продовольчої продукції, низька якість званої частки продуктів харчування промислового виробництва та ін., вказують на наявність багатьох проблем для вирішення яких необхідно продовжити науковий пошук в даному напрямі.

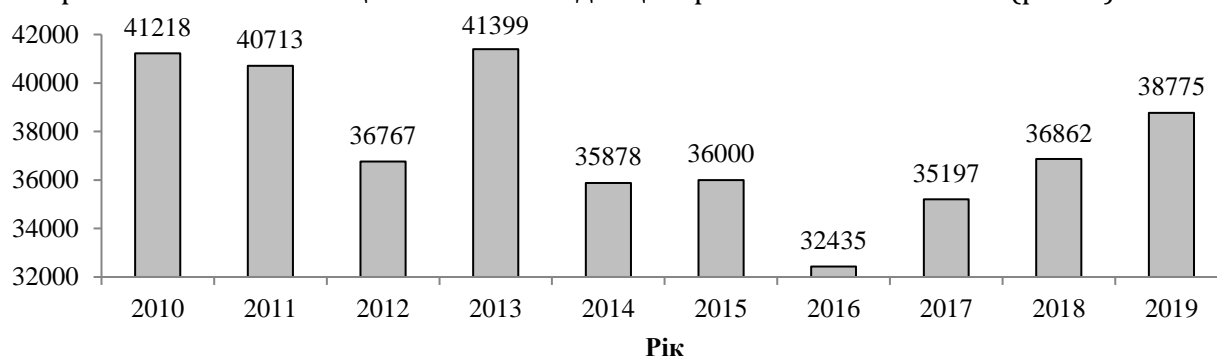
Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження сучасного стану підприємств харчової промисловості України та перспектив їх розвитку. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: проаналізувати динаміку кількості підприємств основних галузей харчової промисловості, дослідити тенденції у виробництві ними готової продукції, обґрунтувати особливості і перспективи розвитку підприємств харчової промисловості.

Методологічною та теоретичною основами дослідження є економічна теорія, наукові розробки вітчизняних вчених із проблем продовольчого виробництва, функціонування підприємств харчової промисловості тощо. У процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний, емпіричний, рядів динаміки, середніх величин та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження

Динаміка кількості переробних підприємств харчової промисловості України є дуже нестабільною. Так, в період з 2010 до 2016 р. спостерігався спад. Починаючи з 2017 р. намітилася поки що нестійка тенденція зростання їх кількості (рис. 1).

Рис. 1. Кількість переробних підприємств харчової промисловості України, од.*
*побудовано автором за даними [10]

Серед багатьох причин зменшення чисельності переробних підприємств необхідно виділити щонайменше чотири: 1) скорочення сировинної бази; 2) посилення внутрішньої конкуренції; 3) посилення зовнішньої конкуренції (імпорт); 4) втрата ринків збуту. Таке припущення підтверджується аналізом динаміки кількості переробних підприємств в різних галузях харчової промисловості.

Як видно з даних табл. 1, в аналізованому періоді у м'ясопереробній промисловості України у різних її галузях відбувалися цілком відмінні процеси.

Насамперед, слід зазначити, що загальний тренд кількості підприємств за кодом 10.1 (КВЕД-2010) є спадним. І ця тенденція є достатньо стійкою ($R = 0,722$). Вона сформована скороченням кількості підприємств, що займаються виготовленням м'ясних продуктів. Натомість, кількість підприємств, що займаються виробництвом м'яса, зростає. Особливо стійка тенденція має місце у галузі виробництва м'яса свійської птиці.

Таблиця 1. Динаміка кількості підприємств м'ясопереробної промисловості України, од.*

Рік	Виробництво м'яса та м'ясних продуктів, всього	в тому числі		
		виробництво м'яса	виробництво м'яса свійської птиці	виробництво м'ясних продуктів
	Код за КВЕД-2010			
	10.1	10.11	10.12	10.13
2010	961	391	30	540
2011	929	384	32	513
2012	786	297	38	451
2013	882	349	40	493
2014	750	304	42	404
2015	762	316	50	396
2016	691	299	53	339
2017	751	336	63	352
2018	775	346	66	363
2019	782	355	72	355
Рівняння кривої тренду	$Y = -20,758x + 921,07$	$Y = 3,3295x^2 - 39,855x + 428,72$	$Y = 4,7758x + 22,333$	$Y = -22,303x + 543,27$
Достовірність апроксимації, R^2	0,521	0,655	0,975	0,841

*побудовано автором за даними [10]

Серед головних причин скорочення підприємств, що займаються виробництвом м'ясних продуктів слід виділити:

1) втрата зовнішніх ринків збуту. До 2013 р. головним зовнішнім ринком збуту для української м'ясної продукції була Російська Федерація. Проте, іще до початку кризи в українсько-російських стосунках, спровокованих її військовою агресією проти України, РФ практикувала торгівельні війни проти України, вводячи періодичні заборони на імпорт української м'ясної, молочної, кондитерської продукції. Зокрема, в 2012 р. вона оголосила заборону на імпорт м'ясної та молочної продукції українських заводів. Це спровокувало закриття багатьох підприємств. Після початку військово-політичної кризи Росія повністю закрила свій ринок для української продукції. Втрата російського ринку не була компенсована відкриттям ринку ЄС, оскільки українська тваринницька продукція не відповідає міжнародним стандартам безпечності та якості;

2) скорочення сировинної бази. Збільшення виробництва м'яса в Україні відбувається лише за рахунок птахівництва, оскільки у скотарстві та свинарстві продовжується спад виробництва. Крім того, більша частина м'яса птиці виробляється в рамках агрохолдингів. Тому вона потрапляє на внутрішній ринок або як продукція первинної обробки, або як готові м'ясні продукти, вироблені в рамках обмеженого переліку промислових підприємств, що входять до їх структури. Крім того, понад 30% пташиного м'яса експортується. Імпорتنий канал м'яса також обмежений. Так, у рамках Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, імпорт європейської свинини, що не обкладається ввізним митом, становить лише 20 тис. т. Це дуже незначний обсяг, адже річний фонд споживання свинини в Україні становить в середньому 800 тис. т. Враховуючи це, значна частка імпорتنної свинини реалізується на українському ринку у вигляді продукції первинної обробки. Імпорт яловичини обмежений її відносно високими цінами і не перевищує 14-16 тис. т. Тому більшість м'ясопереробних

підприємства, що не входять до господарських структур агрохолдингового типу, мають гостру проблему хронічного дефіциту якісної сировини;

3) зміна гастрономічних уподобань вітчизняних споживачів. Усе більша кількість українських громадян починає перейматися вирішенням проблеми здорового харчування. Тому вони скорочують споживання готових продуктів із переробленого м'яса – ковбас, шинки, сосисок та ін., оскільки загальновідомо, що така їжа – шкідлива для здоров'я [11]. І починають віддавати перевагу купівлі м'яса первинної переробки із наступним самостійним приготуванням м'ясних страв.

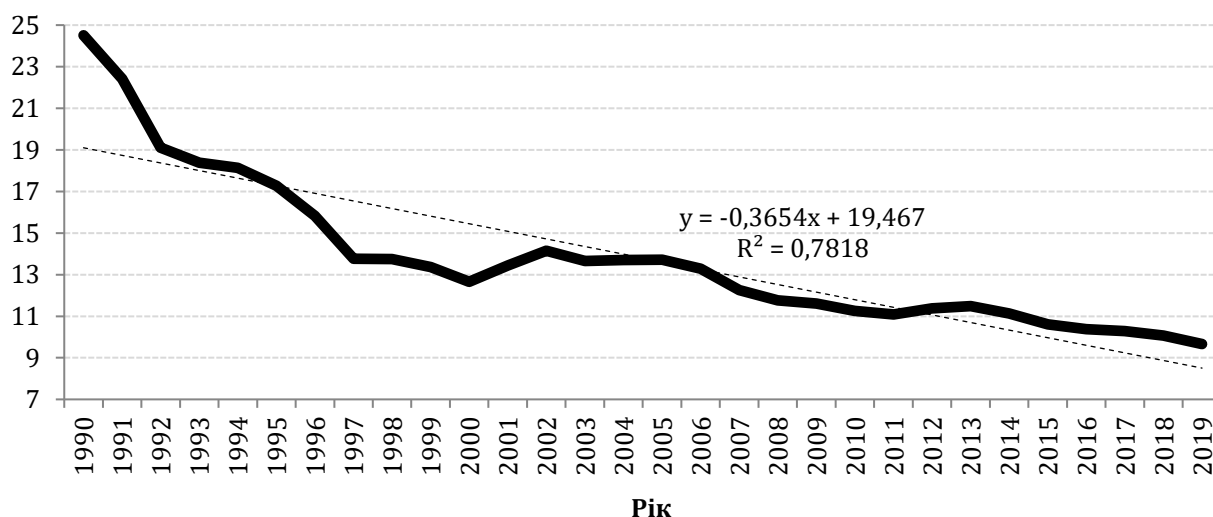
В молокопереробній галузі спостерігається достатньо стійкий ($R = 0,652$) спадний тренд кількості переробних підприємств (табл. 2).

Головною причиною, що зумовлює від'ємну динаміку молокопереробних підприємств, є невинне скорочення виробництва молокосировини (рис. 2).

Таблиця 2. Динаміка кількості підприємств молокопереробної промисловості України, од.*

Рік	Виробництво молочних продуктів, всього	в тому числі	
		перероблення молока, виробництво масла та сиру	виробництво морозива
	Код за КВЕД-2010		
	10.5	10.51	10.52
2010	449	397	52
2011	441	400	41
2012	417	385	32
2013	467	426	41
2014	401	362	39
2015	392	358	34
2016	355	327	28
2017	380	347	33
2018	401	367	34
2019	412	377	35
Рівняння кривої тренду	$Y = 457,96x^{-0,073}$	$Y = 409,86x^{-0,061}$	$Y = 47,581x^{-0,177}$
Достовірність апроксимації, R^2	0,425	0,344	0,572

*побудовано автором за даними [10]

Рис. 2. Виробництво молока усіма категоріями господарств України, млн т*

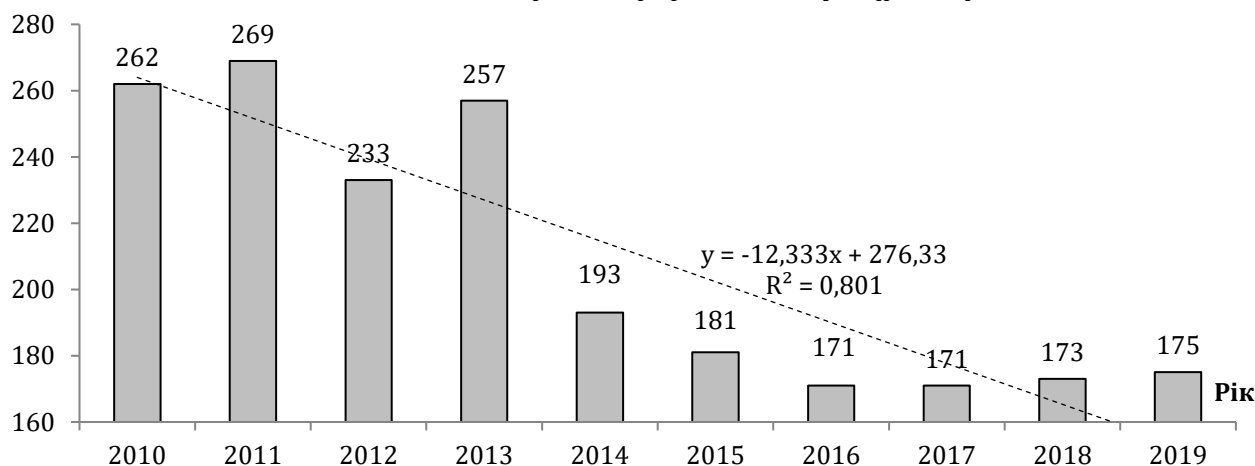
*побудовано автором за даними [12]

Це змушує молокозаводи вдаватися до компенсації дефіцитного молочного жиру та вершків рослинною олією, переважно пальмовою. В результаті, наприклад, з'явився

стандарт морозива ДСТУ 4735, де більша частина молочної сировини замінена коагульованими жирами рослинного походження. Це своєрідний ерзац-продукт – не дуже корисний для здоров'я, який купують самі невибагливі та обмежені у засобах покупці. Враховуючи, що морозиво – це продукт харчування, який дуже популярний у дітей, турботливі та освічені батьки воліють купувати для своїх дітей лише якісний продукт, вироблений на основі натурального молока та молочних вершків – морозиво за ДСТУ 4733.

Дефіцит молочної сировини став причиною того, що окремі виробники не втримуються перед спокусою і вдаються до свідомого обману споживачів - видають низькоякісні молокозмісні продукти, вироблені із використанням жирів рослинного походження, за натуральні молочні продукти [13]. Це завдає непоправних іміджевих збитків не лише підприємствам-порушникам, але й усій молокопереробній галузі. Оскільки провокує скорочення і без того низького попиту на відповідну продукцію.

Аналогічний стан має місце і в рибопереробній галузі (рис. 3).

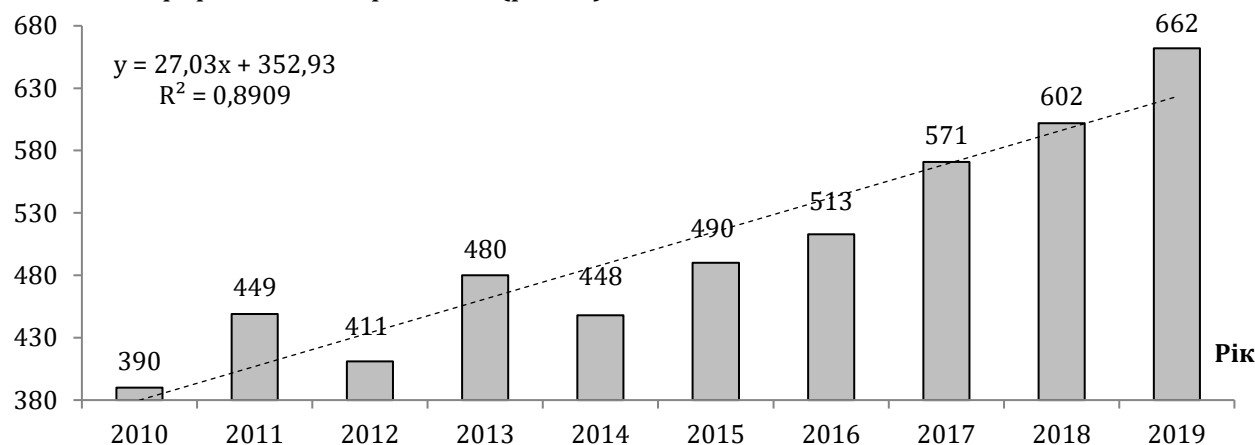

Рис. 3. Динаміка кількості підприємств рибопереробної промисловості України, од.*

* побудовано автором за даними [10]

Причини та ж сама – дефіцит сировини. Адже вітчизняне виробництво аквакультур лише на 30% забезпечує потреби внутрішнього ринку.

У галузях переробки рослинної сировини так само мають місце цілком відмінні процеси. Наприклад, в олійно-жировій галузі спостерігається стрімке зростання кількості переробних підприємств (рис. 4).

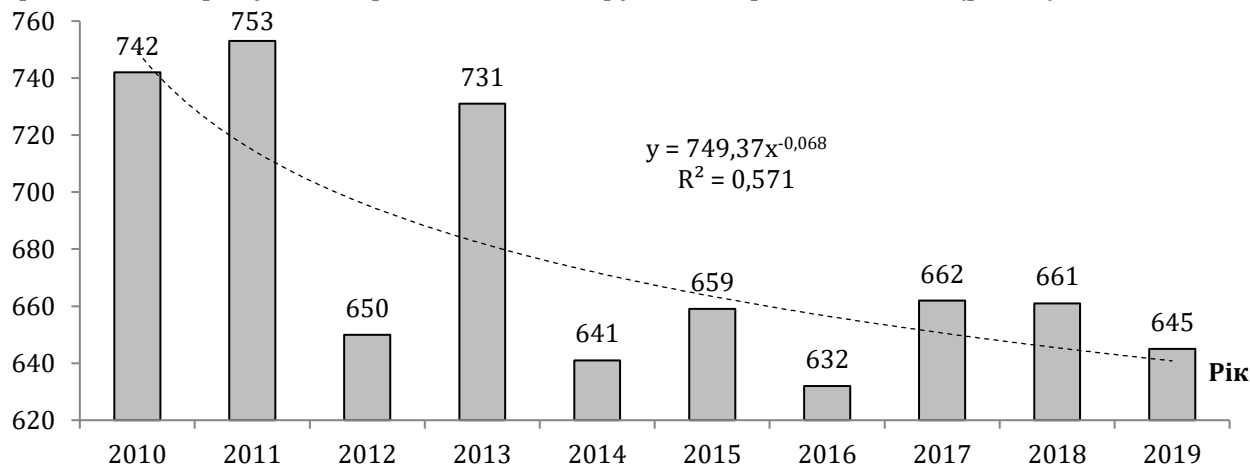
Рис. 4. Динаміка кількості підприємств із виробництва олії та тваринних жирів, од.*

* побудовано автором за даними [10]

До 1999 р. в галузі стояла проблема гострого дефіциту сировини. Адже майже 90% валового збору насіння соняшнику відправлялося на експорт. Натомість імпортувалася

олія, вироблена із української сировини. В 1999 р. Верховна Рада України прийняла закон, яким вводилося 23% мито на експорт насіння соняшнику. Це дало потужний імпульс для власного олійно-екстракційного виробництва. І наразі Україна обіймає перше місце у світі з виробництва та експорту соняшникової олії.

Протилежна ситуація спостерігається у галузях харчової промисловості, які займаються переробкою зернової продукції. Насамперед, звертає на себе увагу виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості (рис. 5).

Рис. 5. Динаміка кількості підприємств із виробництва продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, од.*

*побудовано автором за даними [10]

Як бачимо, має місце стійке скорочення кількості відповідних переробних підприємств. Для повноти оцінки наведемо також дані по підприємствах, що займаються виробництвом хліба, хлібобулочних і борошняних виробів (табл. 3). В усіх групах переробних підприємств, що належать до коду 10.7 за КВЕД-2010, має місце стійке скорочення їх кількості.

Таблиця 3. Динаміка кількості підприємств із виробництва хліба, хлібобулочних і борошняних виробів, од.*

Рік	Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	в тому числі		
		виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання	виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання	виробництво макаронних та подібних борошняних виробів
		Код за КВЕД-2010		
	10.7	10.71	10.72	10.73
2010	1499	1058	327	114
2011	1479	1029	343	107
2012	1253	891	284	78
2013	1362	971	314	77
2014	1158	825	263	70
2015	1133	806	255	72
2016	1007	717	237	53
2017	1036	735	238	63
2018	1075	749	257	69
2019	1102	769	267	66
Рівняння кривої тренду	$Y = -51,976x + 1496,3$	$Y = -37,103x + 1059,1$	$Y = -9,7636x + 332,2$	$Y = -5,1091x + 105$
Достовірність апроксимації, R^2	0,766	0,802	0,627	0,652

*побудовано автором за даними [10]

Одним із ймовірних пояснень такої тенденції могло б стати припущення про те, що в галузі відбувається процес оптимізації кількості суб'єктів господарської діяльності під впливом конкурентної боротьби – слабші йдуть з ринку або поглинаються сильнішими, а найефективніші виробники розширюють свою ринкову частку.

Проте, аналіз обсягів виробництва в галузі підтверджує таке припущення лише частково (табл. 4). Адже, як бачимо, виробництво продукції скорочується.

Наразі в Україні немає дефіциту продовольчого зерна в якості сировини для промислової переробки. Обсяги його виробництва приблизно в 3-3,5 рази більші від потреби. Головними причинами скорочення як самих підприємств за кодом 10.7 КВЕД-2010, так і обсягів виробництва їх продукції, є посилення конкуренції, в тому числі за рахунок продукції іноземних виробників, та проблеми із розширенням частки на зовнішньому ринку. Насамперед, не витримують конкуренції малопотужні підприємства місцевого значення із обмеженим асортиментом готової продукції – за рахунок відносно вищої частки прямих витрат у структурі собівартості вони є збитковими або балансують на межі нульової рентабельності.

Ще однією причиною виявленого скорочення є падіння внутрішнього попиту на продукцію галузі. Так, за останні 10 років споживання хліба та хлібопродуктів в Україні скоротилося на 13% і продовжує скорочуватися [15].

Таблиця 4. Виробництво окремих видів промислової продукції за 2011-2019 роки*

Продукція	Рік								
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Борошно пшеничне чи пшенично-житнє, млн т	2,4	2,4	2,4	2,2	2,1	2,0	2,0	1,7	1,7
Хліб та вироби хлібобулочні, млн т	1,8	1,7	1,6	1,4	1,2	1,2	1,1	1,0	0,9
Печиво солодке, тис. т	229	241	237	184	167	163	177	171	159
Вафлі та вафельні облатки, тис. т	65,4	72,4	74,6	54,3	47,9	49,5	51,0	51,2	52,6
Вироби макаронні неварені, тис. т	116	105	100	101	86,8	95,9	88,2	79,3	73,8

*побудовано автором за даними [10]

Тому єдиним способом покращення ринкових позицій для підприємств галузі є розширення їх частки на зовнішньому ринку.

Висновки та перспективи подальших розвідок

1) Динаміка кількості переробних підприємств харчової промисловості України є дуже нестабільною. Це вказує на те, що процеси трансформації в агропромисловому секторі – далекі від завершення;

2) головними причинами зменшення кількості м'ясо-, молоко- та рибопереробних заводів є: скорочення сировинної бази, втрата зовнішніх ринків збуту, зміна гастрономічних уподобань українських споживачів;

3) збільшення кількості олійно-екстракційних заводів є наслідком успішної протекціоністської політики за рахунок введення мита на експорт насіння соняшнику;

4) зменшення кількості підприємств харчової промисловості, що займаються переробкою продовольчого зерна є: посилення конкуренції, скорочення попиту, нерозвиненість експортного вектору реалізації продукції;

5) для стабілізації кількості підприємств харчової промисловості та нарощування обсягів виробництва відповідної продукції необхідно:

- власникам підприємств виступати ініціатором формування інтегрованих структур холдингового типу для гарантування надходження сировини відповідної якості та у достатній кількості;

- налагодити випуск продуктів харчування, які не несуть потенційної загрози здоров'ю споживачів;

- через галузеві об'єднання лобювати введення урядом експортних мит на дефіцитні види сировини;

-
- інтегрувати у процес виробництва міжнародні системи управління безпечністю та якістю, що є початковим етапом виходу на ринки високорозвинутих країн;
  - через галузеві об'єднання лобювати залучення профільних міністерств та диппредставництв України за кордоном до процесу сприяння виведенню продукції українських підприємств харчової промисловості на закордонні ринки.

Список літератури

1. Шмаглій О.Б. До питання стратегії розвитку харчової промисловості. *Економіка АПК*. 2015. №10. С. 16-21.
2. Коваленко О.В. Методологічний підхід щодо реалізації стратегії інноваційного бізнесу. *Економіка АПК*, 2016. №2. С. 99-104.
3. Сичевський М.П., Коваленко О.В. Чинники інноваційної конкурентоспроможності харчової промисловості в контексті глобалізації. *Економіка АПК*. 2016. №11. С. 60-67.
4. Пилипенко О.Є. Розвиток харчової промисловості України. *Наукові праці НУХТ*. 2017. Том 23. №3. С. 15-25.
5. Лагодієнко В.В., Голоднюк О.М., Мільчева В.В. Маркетингова стратегія виведення на ринок інноваційного продукту. *Економіка харчової промисловості*. 2018. Том 10. Випуск 2. С. 40-49.
6. Лагодієнко В.В. Продовольча безпека Причорноморського регіону: стан, тенденції, перспективи. *Economic and Food Security of Ukraine*. 2019. №6(3-4). С. 16-25.
7. Лагодієнко В.В., Чайковська М.А., Лагодієнко В.В. Сталий розвиток агропродовольчої сфери Причорноморського регіону. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. № 4. С. 93-102
8. Бутко М.П., Бердар М.М. Підходи до визначення чинників формування ефективної виробничо-просторової організації підприємств харчової промисловості. *Економіка та держава*. 2018. №6. С. 28-32.
9. Коваленко О.В., Лисенко Г.П. Втрати продовольства як індикатор збалансованості інноваційних процесів у продовольчому ланцюгу. *Економіка АПК*. 2020. №3. С. 72-80.
10. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2010-2019). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/pssg/pssg_u/ksg_ek_2010_2019_ue.xlsx
11. ВООЗ: перероблене м'ясо таки викликає рак. *BBC News Україна*, 26 жовтня 2015. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/health/2015/10/151026_meat_health_az
12. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2019». К.: Державна служба статистики України, 2020. 230 с.
13. «Немасло» та «несир»: ще шістьох виробників молочної продукції оштрафовано на 111,5 млн. грн. *Антимонопольний комітет України*, 10 грудня 2020 року, 16:30. URL: <https://amcu.gov.ua/news/nemaslo-ta-nesir-shche-shistoh-virobnikiv-molochnoyi-produkciyi-oshtrafovano-na-1115-mln-grn>
14. Виробництво окремих видів промислової продукції за 2011-2019 роки. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/pr/prm_ric/xls/vppv_2011_2019.xls
15. Споживання продуктів харчування в домогосподарствах (1999-2019). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/gdvdg/sphd/sphd_19_u.xls

---

References

1. Shmahliy, O.B. (2015). «Some aspects of food industry development strategy». *Ekonomika APK*. №10, pp. 16-21.
2. Kovalenko, O.V. (2016). «The methodological approach to the realization of innovative business strategies». *Ekonomika APK*. №2, pp. 99-104.
3. Sychevskiy, M.P., Kovalenko, O.V. (2016). «Factors of innovative competitiveness of the food industry in the context of globalization». *Ekonomika APK*. №11, pp. 60-67.
4. Pylypenko, O. (2017). «Development of Ukrainian food industry». *Naukovi pratsi NUKhT*. Volume 23, Issue 3, pp. 15-25.
5. Lagodiienko, V., Holodoniuk, O., Milcheva, V. (2018). «Marketing strategy of the innovative product's conducting on the market». *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*. Vol. 10, Issue 2, pp. 40-49. DOI: 10.15673/fie.v10i2.959.
6. Lagodiienko, V. (2019). «Food security of the Black Sea region: state, tendencies, prospects». *Economic and Food Security of Ukraine*. №6 (3-4), pp. 16-25. <https://doi.org/10.15673/efs.v6i3-4.1282>
7. Lagodiienko, V., Tchaikovskiy, M., Lagodiienko, V. (2018). «Sustainable development of the agri-food sector of the Black Sea region». *Ukrainian Journal of Applied Economics*. Volume 3. № 4, pp. 93-102
8. Butko, M., Berdar, M. (2018). «Approaches to determination of factors for forming effective production space organization of food industry enterprises». *Journal "Ekonomika ta derzhava"*. №6, pp. 28-32.
9. Kovalenko, O.V., Lysenko, H.P. (2020). «Food loss as an indicator of the balance of innovation in the food chain». *Ekonomika APK*. №3, pp. 72-80. doi.org/10.32317/2221-1055.202003072.
10. State Statistics Service of Ukraine (2020). *Kil'kist' sub'iektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diial'nosti (2010-2019)*. [Number of business entities by type of economic activity (2010-2019)]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/pssg/pssg_u/ksg_ek_2010_2019_ue.xlsx.
11. BBC News Ukraine (2015). *VOOZ: pereroblene m'iaso taky vyklykaie rak*. [WHO: Processed meat does cause cancer]. Available at: https://www.bbc.com/ukrainian/health/2015/10/151026_meat_health_az [in Ukr.].
12. *Statystychnyj zbirnyk «Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy 2019»*. [Statistical yearbook «Agriculture of Ukraine 2019»]. (2020). State statistics service of Ukraine. Kyiv. Ukraine.
13. *Antymonopol'nyj komitet Ukrainy, 10 hrudnia 2020 roku*. [Antimonopoly Committee of Ukraine]. (2020). «Non-butter» and «non-cheese»: six more dairy producers were fined UAH 111.5 million. Available at: <https://amcu.gov.ua/news/nemaslo-ta-nesir-shche-shistohvirobnikov-molochnoyi-produkciyi-oshtrafovano-na-1115-mln-grn>.
14. *Vyrobnytstvo okremykh vydiv promyslovoi produktsii za 2011-2019 roky*. [Output of some types industrial products for 2011-2019]. (2020). State Statistics Service of Ukraine Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/pr/prm_ric/xls/vppv_2011_2019.xls.
15. *Spozhyvannia produktiv kharchuvannia v domohospodarstvakh (1999-2019)*. [Foodstuffs consumed by households (1999-2019)]. (2020). State Statistics Service of Ukraine. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/gdvdg/sphd/sphd_19_u.xls.

Стаття надійшла до редакції 25.07.2020 р.